

הלכות ראש השנה ה'תשפ"ז

ערב ראש השנה (יום שישי – כ"ט אלול)

מנהגי היום

- **וידוי ונפילת אפים** – אומרים בסליחות אפילו אחר עולות שחר, אך דווקא קודם הנץ החמה, אמנם בתפלת שחרית אין אומרים.
- **תענית** – נוהגים להתענות בערב ראש השנה (ש"ע או"ח תקפ"א, ב). כדי לקבל פני המלך יתברך שמו (חת"ס), וכדי שיכנס האדם לעשרת ימי תשובה בהכנעה ושברון לב, כי התענית עושה הכנעה בלב האדם (בן איש חי נצבים בהקדמה). **אמנם נחלשו הדורות ורבים אינם מתענים, ויש מתענים עד חצות היום.** (צריך לקבל על עצמו את התענית במנחה שלפני ערב ראש השנה. השנה במנחה של יום חמישי. קיבל בלב נחשב קבלה).
- **הליכה לבית קברות** – יש נוהגים ללכת לבית הקברות להרבות שם בתחינות (רמ"א ס"ו תקפ"א), כיון שבית הקברות הוא מקום מנוחת הצדיקים והתפילה מתקבלת שם ביותר. ואל ישים מגמתו נגד המתים, אלא יבקש מה' שיתן עליו רחמים בזכות הצדיקים שוכני עפר, ויתן צדקה קודם התחינות (משנ"ב).

התרת נדרים

- נוהגים לעשות התרת נדרים, ומתירים אפילו בלילה (ש"ע י"ד ס"י רכ"ח, ג). ואין יכול לעשות התרת נדרים בשביל אחר ואפילו אם עשאו שליח (ש"ע שם, טז), רק לאשתו יכול להתיר אם מינתה אותו שליח (ש"ע י"ד ס"י רל"ד, ו).
- התרת נדרים שעושים בערב ראש השנה – אינה מועילה לנדרים שהאדם זוכר, ויעשה שאלת רב על נדרים אלו.
- המתירים יהיו שלשה אנשים, וטוב לעשות ההתרה לפני עשרה אנשים, ומתירים לכל הציבור יחדיו.

הכנות לחג

- **מתנות לחג** – גם ראש השנה בכלל חג לקיום מצוות "ושמחת בחגך" (משנ"ב ס"ו תקצ"א, וס"א), וצריך לקנות בגדים ומתנות לאשה ולילדים.
- **מכבסים ומסתפרים** בערב ראש השנה (ש"ע תקפ"א). "להראות שאנו בטוחים בחסדו יתברך שיוציא לצדק משפטנו" (משנ"ב).

יום א' של ראש השנה (יום שבת – א' תשרי)

- **ברכת שהחינו** – בקידוש מברכים שהחינו בשמחה וטוב לבב. "שהחינו וקיימנו" – לסיים שנה נוספת, "והגיענו" – לשנה חדשה.
- **שמחה בחג** – "אוכלים ושותים ושמים" ... אמנם לא יאכלו כל שבעים למען לא יקלו ראש ותהיה יראת ה' על פניהם" (ש"ע).
- **סימנים** – חכמינו ז"ל תקנו לאכול מיני מאכל לסימן טוב (גמ' כריתות ו, ש"ע תקפ"ג, א). "הפרי הוא סימן שיזכור האדם ויתעורר בתשובה ויתפלל על הדבר הזה" (של"ה).
- נהגו לאכול הסימנים אחר ברכת המוציא ואכילת כזית לחם, כדי שלא יכנס בספק על ברכה אחרונה שלשה (חזון עובדיה).
- דברים שאין דרכם לבוא בסעודה (כגון תמרים) צריכים ברכה ראשונה שאין ברכת הלחם פוטרם, אבל דברים שדרכם לבוא בסעודה (ירקות) אין צריכים ברכה ראשונה שברכת הלחם פוטרם. יפתח עם ברכה על התמר תחילה ויכוון לפטור בו את שאר פירות העץ.
- **מי שקשה לו לאכול מהסימנים** – יאמר את היהיה רצון גם בלא אכילה וגם אם אין לו את הסימן על השולחן (כף החיים תקפ"ג, ו).

- **טבילה במקוה** – יש נוהגים לטבול במקוה טהרה, וזמן הטבילה משעה שישיית ביום (שעה קודם חצות היום – בערך משעה 11:30), ועל כל פנים לא יקדים קודם שעה חמישית.
- **תפילת מנחה** – יזהר בתפילת מנחה שהיא תפילה אחרונה של השנה (בן איש חי נצבים אות ב), ואין אומרים בה תחנון.
- **"תכלה שנה וקללותיה"** – מה שנהגו לומר כן בסוף השנה, העיר הגרש"ז אויירבך זצ"ל שיש להזהר בזה שלא להיות ח"ו כפויי טובתו של מקום, ולכן יש גם להודות באותה מידה על החסדים והטובות שהיו במשך השנה ולייחל שימשיכו גם הלאה.

הדלקת נרות

- **הכנת הנרות** – יכין את הנרות גם ליום השני, שביום טוב עצמו (ובפרט השנה שהיום הראשון חל בשבת) אסור להדביק את הנר או להבהב את הפתילה (ש"ע או"ח תקיד, נ), וכן ב"פתיל צף" נכון שיכניס הפתילה בתוך מצוף השעם.
- **ברכה** – ביום הראשון מברכים "להדליק נר של שבת ושל יום טוב". ויש נשים שנהגו לברך גם ברכת שהחינו, וכל אשה תעשה כמנהג משפחתה (לדעת הגר"ע יוסף אין לברך שהחינו בהדלקה אלא רק בקידוש). ביום השני מברכים "להדליק נר של יום טוב" בלי שהחינו.
- **ברכה קודם הדלקה** – ביום א' של ראש השנה, כיון שחל בשבת – נהגו הרבה להדליק ואחר כך לברך. ביום ב' של ראש השנה – נהגו הרבה לברך תחילה ואחר כך להדליק, והנהיגת כך תזהר להדליק הגפרור קודם הברכה, שהרי אסור להדליק אש חדשה אחר שברכה וקיבלה יום טוב, רק מותר להעביר אש מאש שהיתה דלוקה כבר קודם החג. וכן תזהר שלא לכבות הגפרור אחר ההדלקה.
- **נר נשמה** – יש להדליק נר נשמה לפני כניסת החג שיהיה דולק עד תחילת היום השני (לפחות 24 שעות, מומלץ 48 שעות), כדי שיהיה אפשר להעביר ממנו אש להדלקת נרות ביום השני של ראש השנה, כיון שביום טוב אסור להדליק אש חדשה. כמו כן אסור לכבות את הגפרור, אלא יש להניחו עד שיכבה מאליו.

- **תקיעות** – כיון שחל בשבת אין תוקעים בו בשופר כלל, ולכן השופר מוקצה ואסור אף לגעת בו (ש"ע ס"ו תקפ"ח, ה).
- **"יום זכרון תרועה"** – כיון שהוא שבת יש לומר בתפילה: "יום זכרון תרועה". טעה ואמר "יום תרועה" – יצא (משנ"ב תקפ"ב, יט).
- **"מקדש השבת, ישראל ויום הזכרון"** – בנוסח זה יש לחתום בתפילה ובקידוש. טעה בחתימה ולא הזכיר שבת או לא הזכיר יום הזכרון – אם יכול לתקן תוך כדי דיבור יתקן, ואם לא הספיק לתקן – יצא בדיעבד. לא הזכיר שבת כלל בברכה רביעית או שמסופק אם הזכיר – יחזור לאתה בחרתנו, נזכר אחר שעקר רגליו – לא יצא וחזור ומתפלל.
- **"אבינו מלכנו"** – רוב הספרדים – נהגו לומר (כה"ח תקפ"ד, נ). אשכנזים – לא נהגו לומר כלל (רמ"א תקפ"ד, א).
- **"צדקתך צדק"** – רוב הספרדים – נהגו לומר, כיון שהוא יום הדין (ש"ע ומשנ"ב ס"ו תקצ"ח). אשכנזים – לא נהגו לומר, כיון שהוא יום טוב וראש חודש (רמ"א ומשנ"ב שם), ואם משום יום הדין כבר נתמתקו הדינים אחר תפלת מוסף (ערוך השולחן).

- בבוקר ובצהריים, באופן שישאר לו תאבון לסעודת חג בלילה השני.
- **"ותודיענו"** – בערבית של מוצאי היום הראשון, מוסיפים בתפילת עמידה של ערבית נוסח מיוחד שמתחיל במילה – "ותודיענו" (כפי שמובא בסידורים), במקום "אתה חוננתנו" שאומרים בכל מוצאי שבת. אם לא אמר אינו חוזר.

- **תשליך** – למנהג האשכנזים אומרים ביום השני של ראש השנה (משנ"ב תקפ"ג, ה), ולמנהג הספרדים: אם אמירת התשליך במקום שיש עירוב – אומרים ביום א', ואם במקום שאין עירוב – אומרים ביום ב' (u"zn).
- **סעודה שלישית** – אוכלים כמו בכל שבת, ועדיף לאכול אחרי תפילת מנחה קודם זמן מנחה קטנה. יחשב כיצד יאכל בצורה מכובדת סעודה

יום ב' של ראש השנה (יום ראשון – ב' תשרי)

"אחר החורבן הוא בהכרח לעשות ב' ימים של ראש השנה. ביום הראשון עולה בחינת הפנימיות והנשמות, וביום השני עולה אף בחינת החיצוניות. וזהו טעם שאמרו בזוהר פרשת פנחס שיום ראשון הוא 'דינא קשיא', ויום שני הוא 'דינא רפיא', והטעם הוא כי ביום הראשון עדיין לא נתבסמו העולמות עד יום השני" (כ"ה ח"ח"ס ס" תר"א סק"ה)

- **הדלקה** – רק אחרי צאת השבת (19:27) מדליקים נרות.

- **ברכה** – ביום טוב נהגו הרבה לברך תחילה ואחר כך להדליק. אין להדליק אש חדשה ע"י גפרור, אלא יש להעביר אש מהנר שכבר דלוק, ולהזהר שלא לכבות הגפרור אחר ההדלקה.

קידוש וסעודה

- **קידוש והבדלה** – לפני ברכת "שהחיינו", מוסיפים לומר בקידוש את ברכות "בורא מאורי האש" ו"המבדיל בין קודש לקודש" (וסימן לסדר הקידוש: יקנה"ז – יין, קידוש, נר, הבדלה, זמן). וצריך להזהר שלא לכבות את נרות ההבדלה, כיון שאסור לכבות אש ביום טוב.
- **ברכת שהחיינו** – גם בליל יום טוב שני של ראש השנה אומרים בקידוש ברכת שהחיינו, וטוב להניח על השולחן פרי חדש, או ללבוש בגד חדש, כדי שברכת שהחיינו תחול גם עליהם (שו"ע).
- **סימנים** – עושים סדר הסימנים בלילה השני כמו בלילה הראשון (אליה רבה תקפ"ג, ב. בא"ח נצבים אות ד. חזון עובדיה עמ' צ"ג).

דיני הכנה מיום א' ליום ב'

- **איסור הכנה** – צריך לזהר שלא יכין שום דבר מיום הראשון של ראש השנה ליום השני (שו"ע תק"א, א), ואף בבין השמשות של יום הראשון לא יכין ליום השני, עד זמן צאת השבת (19:27) (בה"ל שם). איסור זה הוא בין במלאכות גמורות, כמו אפייה ובישול, ובין בדבר שאינו אלא טורח בלבד, כגון הדחת קערות, עריכת השולחן, הכנת הנרות להדלקה.
- **הוצאת אוכל מהמקפיא** – יש מתיירים (u"zn), ויש אומרים שלכתחילה יוציא בעוד היום גדול שאינו ניכר שעושה ללילה (גרש"א).
- **"ברוך המבדיל בין קודש לקודש"** – לפני הכנת הנרות והדלקתם תאמר האשה נוסח זה לצורך הבדלה.

הדלקת נרות

- **הכנת הנרות** – אחר צאת השבת (19:27) מותר להוציא את חתיכת הפח מהנרונים לצורך הדלקת נרות של היום השני ואין לחוש למוקצה (רעק"א). נרות שעוה אסור להדביקים לפמוט, וכן לא יבהבה את הפתילות לפני הדלקתם (שו"ע תקיד, ט). פתיל צף יכין בשינוי.

תקיעות שופר

"כל עיקר השופר תלוי בתשובה ... התעוררות תשובה מעט היום הוא כנגד טורח גדול בזמן אחר ... שאם הרהר בתשובה ביום ראש השנה בציבור יקרע רוע גזר דינו ויכתב בספר החיים, יען שערי תשובה פתוחים" (הרש"ש בדרשתו לפני התקיעות)

- **מצוות עשה** – מצוות עשה מהתורה לשמוע שופר בראש השנה. השנה אין תוקעים בשופר ביום הראשון כיון שחל בשבת, אלא רק ביום השני, והמצווה היא מדברי חכמים.
- **כוונה לצאת ידי חובה** – התוקע מכוון להוציא ידי חובה את כל השומעים, והשומעים מתכוונים לצאת ידי חובה.
- **אכילה קודם התקיעות** – לכתחילה אין לקדש ולאכול קודם תקיעת שופר (שו"ע תרנ"ב, משנ"ב תקצ"ב סקט"ו). אך לקדש ולטעום פחות מכביצה מוונות, מותר במקום הצורך, לכן נהגו רבים להקל לקדש ולאכול לפני התקיעות כדי שיוכלו לכוון בתפילה כראוי. מנהג חסידות שלא לטעום כלום קודם התקיעות "ולא לפנות על ימין ועל שמאל עד שיקיים המצווה משום חיוב מצווה" (כ"ה ח"ח"ס שם).
- **סך הקולות** – תוקעים במהלך התפילה סך הכל 101 קולות. ב"תקיעות דמיושב" שתוקעים קודם תפילת מוסף – תוקעים 30 קולות, וב"תקיעות דמעומד" שבתפילת מוסף – תוקעים סך הכל 70 תקיעות, ובסוף התפילה תוקעים תרועה גדולה.
- **עמידה** – למנהג האשכנזים יש לעמוד גם ב"תקיעות דמיושב". ולמנהג הספרדים עומדים רק בשעת הברכות ויושבים ב"תקיעות דמיושב". בתקיעות שעל סדר תפילת מוסף אין להיסמך על עמוד וכדומה באופן שיפול אם ינטל העמוד.
- **אמירת מזמור מ"ז לפני התקיעות** – י"א המזמור שבע פעמים (רש"ש), וי"א רק פעם אחת שלא להטריח הציבור (חזון עובדיה).
- **הפסק בדיבור** – אין להפסיק בדברים שאינם מעניין התפילה מרגע ששמעו הברכות עד סיום התקיעות דמעומד (שו"ע תקצ"ב, ג). אם דיבר – אין צריך לחזור ולברך (רמ"א שם). מכל מקום מותר להפסיק בשביל ברכת אשר יצר (מנח"י, צ"א, u"zn).
- **וידי בין התקיעות** – יש נוהגים בתקיעות שלפני מוסף להפסיק באמירת וידי בלחש, בין סדר תשר"ת לתשר"ת, ובין סדר תשר"ת לתשר"ת (בא"ח ע"פ האר"י ורש"ש). ויש אומרים לבטל מנהג זה והרוצה להתוודות יתוודה בהרהר הלב בלבד (חזון עובדיה).
- **ברכת שהחיינו** – השנה מאחר שהיום הראשון חל בשבת ולא תקעו בשופר, על כן ביום השני לכל השיטות מברכים שהחיינו.
- **תקיעות לנשים** – נשים פטורות משמיעת קול שופר כיון שזו מצוות עשה שהזמן גרמא, אך רוב הנשים קבעו מצוה זו עליהם ובאות לבית הכנסת לשמוע קול שופר. למנהג הספרדים – אשה לא מברכת על תקיעת שופר. למנהג האשכנזים – אשה אחת תברך ותוציא את כולם ולא יברך להם איש אם כבר יצא ידי חובה (רמ"א תקפ"ט, ו). אשה שמגיעה להתפלל במוסף ולא שמעה את הברכות, תברך לעצמה קודם התקיעות.

- **תקיעות נוספות** – אין לתקוע ללא סיבה תקיעות נוספות לאחר שסיימו לתקוע 101 קולות, אך מותר לתת לקטנים לתקוע, וגם מותר לתקוע עבור קטנים אם לא שמעו (רמ"א תקצ, א).
- **מוקצה** – בראש השנה השופר אינו מוקצה, אף כשסיימו את התקיעות ואף בליילה – כיוון שנחשב כלי (שש"כ כב, לב).

"זמן תקיעת השופר הוא עת חפץ להשריש בליבנו הסכם חזק על קיום התורה והמצוה לכל השנה" (מאורות הרא"ה)

ענייני תפילה כלליים

- **כשאומר: 'היום הרת עולם אם כבנים אם כעבדים', כתב רבינו הרש"ש: כל עצמותיו יאחזמו רעד, לבי יפקוד ה', אם אב אני? איה כבודי? ואם אדונים אני? איה מוראי? לכן יאמרו זה במתן ושבדון לב" (בן איש חי נצבים אות כב)**
- **בכיה בתפילה** – רבי חיים ויטאל העיד שהאר"י ז"ל היה בוכה בתפילות ראש השנה (שעה"כ דף צ'.), אמנם הגר"א (מעשה רב ס' ר"ז) כתב שאין לבכות בראש השנה. הגרע"י זצ"ל (יחוו"ד ח"ב ס' ס"ט) מכריע שאין מחלוקת, אם מביא את עצמו לבכות אסור, אך אם מתעורר מעצמו לבכות אין בזה מניעה כלל.
- **"המלך הקדוש"** – מליל ראשון של ראש השנה ועד יום כיפור חותמים בברכה השלישית שבתפילת שמונה עשרה – "המלך הקדוש". אם שכח או מסופק לגבי סיום המלך הקדוש – חוזר לראש. אולם בראש השנה ויום כיפור אם זוכר שהתחיל "וכן תן פחדך" וכו', ומסופק רק לגבי סיום הברכה – אינו צריך לחזור לראש.
- **טעה בחתימה** – מי שטעה בתפילה או בקידוש וחתם "מקדש ישראל והזמנים", במקום "ויום הזכרון", לא יצא. אם נזכר בתוך התפילה חוזר ל"מלך על כל העולם" וכו', ואם נזכר אחר שסיים התפילה, חוזר לראש (חזון עובדיה עמ"פ א').
- **עמידה בפתיחת הארון במהלך התפילה** – המנהג לעמוד, אבל מעיקר הדין אין חובה לעמוד כיון שספר התורה מונח במקומו, לכן זקן או מי שנחלש יכול לשבת (שעה"צ קמו, יח).
- **י"ג מידות בהוצאת ספר תורה** – יש שנוהגים לומר י"ג מידות בטעמי המקרא ג' פעמים (כה"ח קלד, יא), ויש מפקפקים על זה שאין לומר י"ג מידות ביו"ט (מהר"א מני). למעשה: אצל בני אשכנז פשט המנהג לומר,
- **אולם אצל בני ספרד רבים אין אומרים (הרב יעקב הלל), ושב ואל תעשה עדיף (חזון עובדיה).**
- **לעבור כנגד המתפללים** – אם המתפלל שמאחוריו לא סיים תפילתו, לא יפסע לתוך ד' אמותיו, ואפילו שמפסיק ביניהם דבר קבוע גבוה עשרה טפחים אין להקל בזה (משנ"ב קב, סק"ב. ילקוט יוסף סוף ס' קב). אם המתפלל אינו ממש מאחוריו אלא מרוחק לצדדים אפשר להקל ולפסוע (משנ"ב שם, סק"י"ט). אם המתפלל עומד במקום המיועד למעבר יש המתירים לעבור כנגדו (אשי ישראל כט, יד). מי שצריך להתפנות או שצריך לעבור ליטול ידיים לברכת כהנים מותר לעבור לפני המתפללים (וטוב שיאמר פסוקים בעוברו) (פסקי תשובות שם).
- **שתיית מים במהלך התפילה** – מי שממש צריך לשתות מים במהלך התפילה יכול לשתות אחרי תפילת עמידה של שחרית. כדאי לברך על השתיה "שהכל" קודם התקיעות.
- **אשה שטרודה בשמירה על הילדים או מי שאנוס ואינו יכול להתפלל בציבור** – כתב על כגון זה הרש"ש משמואל' (מכתב בסוף הספר): "שעיקר היהדות להיות האדם בטל לדעת התורה וחכמיה, וזה שווה יותר מהכל, ועל כן אין לך להצטער ... וכן בעניין התפילה, ידוע שהשליח ציבור מוציא אותם שאנוסים, ואפילו עם שבשדות, וחשוב כמו שמתפללים בעצמם". וב'שפת אמת' (לראש השנה שנת תרמ"ז) כתב: כי ההלל שישראל חפצים לומר בראש השנה – אך מנועים מלאמרו – גדול הוא מההלל הנאמר בפועל, כגדולת המחשבה והרצון על הדיבור.

מנהגי יום ראש השנה

- **שינה** – נוהגים שלא לישן ביום ראש השנה (רמ"א תקפג, ב), "שאינ ראוי לישן ביום זה שהוא יום הדין וכל העולם עוברים לפני מלך העולם כבני מרון" (חיד"א). מי שיכול יקום תיכף בעלות השחר (בא"ח, כה"ח, חזון"ע) ועיקר הקפידא שלא לישן במהלך הבוקר עד חצות היום (אריז"ל). מי שצריך לישון כדי לכוון בתפילות כראוי יישן כדרכו (הליכות שלמה).
- **תשליך** – ביום ראשון של ראש השנה (השנה שיום א' חל בשבת הרבה נוהגים לעשות כן ביום ב' של ראש השנה), אחר תפילת מנחה קודם שקיעת החמה, הולכים אל מקור מים, ואומרים תפילת תשליך (רמ"א תקפג, ב). גם הנשים אם רוצות יכולות לומר תשליך ומקבלות שכר על כך (הגר"מ אליהו).
- **מנהג קריאת תהילים** – אחר הסעודה יקבע עצמו ללימוד משניות ראש השנה, ויש נוהגים לגמור כל ספר התהילים (משנ"ב תקפג, ט), ויש
- **רחיצה** – במים קרים: מותרת רחיצה של כל הגוף בין בשבת בין ביום טוב. במים פושרים: **בשבת** (דווקא מדוד שמש אבל לא מדוד חשמלי) – מותרת רחיצה רק של פניו ורגליו. **ביום טוב** (בין מדוד שמש בין מדוד חשמלי שמופעל באמצעות שעון שבת) – **למנהג הספרדים** מותרת רחיצה של כל הגוף אפילו במים חמים (דווקא בבית אבל לא במקלחת שבמקווה), **למנהג האשכנזים** רק במים פושרים מותרת רחיצה של כל הגוף, אבל במים חמים מותרת רק רחיצה של פניו ורגליו. בכל מקרה מותר להשתמש בסבון נוזלי, ויזהר מאוד בניגוב שלא יסחט את השערות. להסתרק בכלי – אסור, ביד – מותר.

"אמר רבי עקיבא: אשריכם ישראל לפני מי אתם מיטהרין? ומי מטהר אתכם? אביכם שבשמים שנאמר (ויחזקאל לו, כה) 'וְזָרַקְתִּי עֲלֵיכֶם מִים טְהוֹרִים וְטָהַרְתֶּם'. ואומר (ירמיה יז, יג) 'מִקְנֶה יִשְׂרָאֵל ה', מה מִקְנֶה מטהר את הטמאים אף הקדוש ברוך הוא מטהר את ישראל" (משנה סוף מסכת יומא)

לשנה טובה בריאות וחיים ארוכים תכתבו ותחתמו אתם וכל בני ביתכם